Ötekiyle temas kuran alçakgönüllü ve birikimli bir şahsiyet: Cevat Özkaya. Söyleşi Naman Bakac

Naman Bakaç, Independent Türkçe için Cengiz Çandar, Şemsettin Özdemir ve Muharrem Balcı ile Cevat Özkaya'nın hayatlarında bıraktığı izleri, şahsiyetini, düşünce dünyasına katkılarını ve kendileriyle olan dostluklarını konuştu

Naman Bakaç @namanbakac

Perşembe 22 Ekim 2026

Cevat Özkaya, 45 yıl boyunca yayın yönetmenliğini yaptığı Pınar Yayınları aracılığıyla Türkiye'nin düşünce dünyasına katkı sundu; farklı kesimlerle temas kuran, alçakgönüllülüğü ve birikimiyle tanındı

Tanıl Bora'nın *"cereyanlar"*, İslami kesimin *"camia";* solun *"örgüt"*, literatürde *"fikri-siyasi akımlar"*, Şerif Mardin'in ise *"mahalle"* diye nitelendirdiği ötekiyle temas kuran nadir şahsiyetler vardır Türkiye'de. Çünkü kendi mahallesinde kalarak hayatiyetini sürdürmek

hem konforlu hem korunaklı hem de az risklidir. Bu yüzden konforunu bozmak istemeyen ve risk almayan düşünür, yazar, aydın, münevver, gazeteci, siyasetçi ve aktivistlerin sayısı memleketimizde oldukça azdır. İsmet Özel bunu *"İnsanlar hangi dünyaya kulak kesilmişse öbürüne sağır"* diyerek şiire bile taşımıştır.

Hem İslami kesimin hem de öteki mahalle aktörlerinin vefatından sonra yayınladığı mesajlar ve yazdıkları metinlere bakıldığında *Pınar Yayınları*nın ve Bosna Dayanışma Vakfı'nın kurucusu, Mazlumder ve Kafkas Vakfı başkanlığı yapmış Cevat Özkaya, İsmet Özel'den mülhem, *"öbürüne sağır"* olmayan nadir yayıncı, yazar, araştırmacı ve entelektüellerden biridir. Kitap, yayın, bilgi ve düşünce dünyamızın çölleştiği dönemlerde öğrenmeye iştiyaklı, yeni kitap ve düşüncelere meraklı, sürekli kendini geliştiren ve üreten insanların sayısı maalesef azdır ve gittikçe azalıyor.

Ancak Cevat Özkaya, azalmayan, taşan, donmayan, üreten, hazır cevaplarla yetinmeyip sorgulayan, kendi mahallesiyle yetinmeyip ötekiyle konuşan bir insandı. 45 yıl boyunca yayın yönetmenliği yaptığı Pınar Yayınları'ndan neşredilen eserlere bakıldığında bu boyut bariz bir şekilde görülecektir. Edward Said'in *Oryantalizm* eserinden Frantz Fanon'un sömürgecilik karşıtı kitaplarına, Taha Abdurrahman'dan Seyyid Kutub'a, Roger Garaudy'den Alev Alatlı'ya, Noam Chomsky'den Asaf Hüseyin'e kadar oldukça ufuk açıcı ve sorgulayan metinler kazandırdı düşünce ve kitap dünyasına. Bu yüzden hem birikimliydi hem ötekine sağır değildi hem de dostları onu alçakgönüllü olarak andı.

İslami kesimin birikimli ve ötekiyle temas kuran nadir şahsiyetlerinden biri olan Cevat Özkaya'yı, İran İslam Devrimi'nden beri başlayan dostluğu 90'larda Bosna dayanışması ile devam eden DEM Parti Diyarbakır Milletvekili **Cengiz Çandar**'a, 55 yıllık dostu, dava arkadaşı ve kardeşi dediği, Pınar Yayınları ile Araştırma ve Kültür Vakfı kurucusu **Şemsettin Özdemir**'e, yine 55 yıllık dostu ve dava arkadaşı dediği Hukuk Vakfı Başkanı Avukat **Muharrem Balcı**'ya; Özkaya'nın kendilerinde ne tür iz bıraktıklarını, nasıl tanıştıklarını, hususiyetlerini, şahsiyetini ve düşünce dünyasına kattıklarını sorduk.

Cengiz Çandar: Cevat Özkaya, güvenilir bir kaya gibi sağlam, sevgi dolu gerçek bir derviş

Cevat Özkaya'yı İran İslam Devrimi'nin başta Müslüman dünyanın genç kuşakları olmak üzere geniş bir alanda ilgi ve heyecan uyandırdığı günlerde tanıdım. Sık sık başta Tahran olmak üzere İran'a gidip geldiğim günlerdi. Laik dünyanın ideolojik kalesi olarak algılanan Cumhuriyet gazetesinde, üstelik birinci sayfadan ve en geniş biçimde yayımlanırdı İran notlarım. En büyük ilgiyi genç İslamcılar diye niteleyebileceğim bir insan kümesi gösteriyordu. Onların başında da Cevat Özkaya geliyordu.

Hafızam beni yanıltmıyorsa, Pınar Yayınları da o günlerde dünyaya gelmişti. Ardı ardına çıkarttığı kitaplarla ülkenin hayli zayıf, kısır entelektüel dağarcığına büyük katkı sağlıyordu. Cevat, benden birkaç yaş gençti. Benim İran izlenimlerimi ne kadar heyecanla dinliyor ise

ben de onun bulup çıkarttığı, getirip tanıttığı imzalara, isimlere merak salmıştım ve sayesinde yepyeni şeyler öğreniyordum.

Bu zihnî ve fikrî alışveriş sırasında aramızda güvenli ve sevecen bir dostluk da gelişmişti. Cevat Özkaya'yı çok sayıdaki insandan ayıran çok temel birkaç ve çok değerli kişilik özelliği vardı. Bu özelliklerin karşısındakini etkilememesi imkânsızdı. Bunların en başında, bana sorarsanız, alçakgönüllülüğü gelirdi. Bir yandan sürekli artan ve yenilenen bilgilerle donanırken artan ölçüde kendini ortaya koyan bir derviş tavrını kendisinde izlerdiniz.

Böyle bir insan ancak sevilebilirdi. Böyle bir insana ancak sevecen bir yakınlık duyulabilirdi. Böyle bir insana hâliyle derin bir saygı duyulurdu. Karşısındakinde uyandırdığı bu duyguları o, aynen karşısındakine gösterirdi. Dolayısıyla kaya gibi sağlam ve güvenilir bir insandı Cevat Özkaya. Hangimiz diğerini Alev Alatlı'ya taşımıştı, tam hatırlamıyorum. Ama Alev Alatlı'nın ona sonsuz bir güven beslediğini ve çok sevdiğini gayet iyi hatırlıyorum.

90'lı yıllarda yüreğimiz Bosna-Hersek için çarpıyordu. 1980'lerin başında olduğu gibi, 1990'ların ortalarına doğru sık sık Bosna'ya gidip geliyordum. Cevat'ı Bosna mücadelesinin kararlı yoldaşlarından biri olarak da gayet iyi hatırlıyorum.

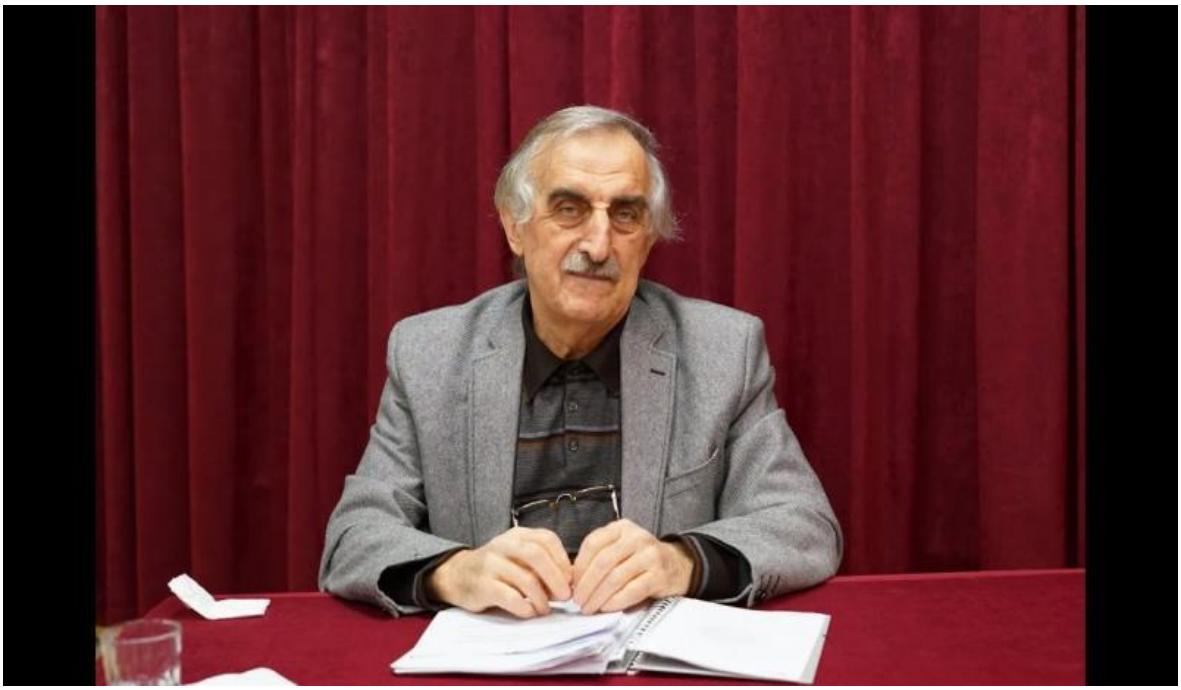
Cevat Özkaya için vazgeçilmez olan kitaplar idi. Vefatının ardından onun için *"Kitapların efendisi"* nitelemesini kullanmıştım. Öyleydi. İnsansever, mütevazı bir efendi. Kitaplar aracılığıyla kuşaklar boyunca bilgi ve düşünce hamallığı yaptı. Bu işi o kadar iyi yaptı ki ölümünden sonra son derece geniş, tahminlerimin çok ötesinde bir yelpazenin onun kaybını nasıl sevgi ve saygıyla andığına tanık olarak mutlu oldum.

"Ruhu şâd olsun" ve *"nur içinde yatsın"* sözlerini sonuna kadar hak etmiş güzel bir insandı Cevat Özkaya. Ruhu şâd olsun; nur içinde yatsın; mekânı cennet olsun...

Şemsettin Özdemir: Mücadeleciler'den ayrıldıktan sonra Cevat ile 1979'da Pınar Yayınları'nı kurduk

Benim Cevat ile ilk tanışmam Trabzon'da 74'lü yıllarda öğretmenlik yaptığı zamanlara denk geldi. Sonra İstanbul Edebiyat Fakültesini kazandığımda, 1975'ten itibaren tanışıklığımız gelişti. O zaman İstanbul'da Pınar dergisi ve Yeniden Millî Mücadele dergisi vardı. Cevat buralarda görev yapıyordu. Asıl tanışıklığımız ise 1975'te başlar.

O dönemde Mücadele Birliği diye bir hareket vardı ve Yeniden Millî Mücadele dergisini çıkarırdı. Mücadelecilerle beraberdi. Pınar dergisini de o zaman bu hareket çıkarırdı. Sonra farklı ihtilaflardan dolayı 1977-79 yıllarında biz ayrıldık. Tartışmalı süreçten sonra bir şeyler yapmaya karar verdik ve Pınar dergisi bizde kalmıştı. Dergiyi biz devam ettirelim diye düşündük. Ancak dergiyi yürütecek imkânımız olmadığı için derginin isminden yola çıkarak Pınar ismiyle bir yayınevi ve kitabevi açmaya karar verdik.

Pınar Yayınları ile Araştırma ve Kültür Vakfı kurucusu Şemsettin Özdemir

Nihayetinde 1979'da Pınar Yayınları'nı kurduk ve Beyazıt'taki Kitapçılar Çarşısı'nda bir dükkân kiraladık. Pınar Yayınları'nı açtıktan sonra 1980 darbesi oldu. Zor bir şeye karar vermiştik çünkü imkânlarımız neredeyse yok denecek kadar azdı. Ben İstanbul'a tarih öğretmeni olarak atandım, onun ise herhangi bir memuriyeti yoktu. Bu yüzden Pınar Yayınları'nın ana yükünü yüklenen hep Cevat oldu.

Cevat'ın şahsiyetinden ve karakterinden bahsetmek gerekirse şayet aşırı tevazu sahibi biri olduğunu söyleyebilirim. Bazen bu yönünü eleştiriyordum. Yaptığı hiçbir şeyin duyulmasını, bilinmesini istemezdi. Diğer taraftan çevresiyle iyi temaslar kuran, dostluğu, feraseti ve fedakârlığı üst düzeyde olan bir insandı. Cebinde az para olduğu hâlde ziyaretine gittiği zenginlere yemek ikram ettiği olurdu.

Edebiyat, sanat, kültür ve özellikle hatıratlar üzerine çok okuması vardı. Cevat, camiamız ve diğer kesimler içinde bence çok değerli bir birikime sahipti. Eskiden rahmetli Cemil Meriç'e, zannediyorum, 10 yıla yakın gidip onun gözlerinde problem olduğu için kitap okudu. Sadece kitap okumuyordu bu arada; Cemil Meriç'in kültüründen ve bilgisinden de bir şeyler öğreniyordu. Bunlar tabii Cevat'a çok şey kazandırdı. Bunun ne olduğunu da vefatı üzerine çevresindekilerin yazdıkları yazılardan zaten anlaşıldı.

"Meraklı ve girişkendi, sahafları gezdiği bir dönemde Edward Said'in Oryantalizm'ini duydu ve ardından basımını gerçekleştirdik"

Düşünce dünyasına katkıları, fikir adamı olarak yaptıkları üzerinde durmam gerekirse şunları söyleyebilirim Cevat için. Meraklı ve girişken bir yapısı vardı. Sahafları çok gezerdi. Bu gezme esnasında orada geçen bir sohbette Edward Said'in *Oryantalizm* kitabından

bahsedilmiş. Kitabı duyduktan sonra ilgili yerlerle temas kurdu ve kitabın basımını beraberce gerçekleştirdik. Çok okuyan bir insandı, akımları iyi okurdu. Birikimi olan çok farklı insanlarla konuşmak isteyen bir yönü vardı. Onlarla olan konuşmasını, tartışmalarını ve edindiklerini gelip bizlerle paylaşırdı. Çünkü benim mizacım Cevat gibi değildi. Bu yönümle de birlikteliğimizi sorgulayanlar çıkmıyor değildi. Ancak mizacı, karakteri ve düşünceleri farklı insanlarla çok konuşurdu Cevat. Türkiye'nin buna ihtiyacı olduğunu düşünürdü. Hastalığının son günlerinde, hatta yoğun bakımda iken bile gözlük, kitap istemiş bir şahsiyeti anlatıyorum aslında sizlere. Hastalığına rağmen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir kitabını istemişti, o kitaba başladı ancak yarıda bıraktığını biliyorum. Ben onun kadar okumuş biri değilim. Kendisi edebiyat, kültür, sanat, hatırat kitaplarını çok ama çok okurdu. Okumakla kalmayıp okuduklarını bizlerle ve çevresiyle paylaşırdı. Yerinde durmaz, yurt dışı gezilerine sık gider ve orada nerede güzel yemekler varsa hem bilir hem de yerdi.

Seyyah bir tarafı vardı. Mesela Berlin Duvarı yıkıldığı zaman o günlerde Berlin'e gitti, o duvarın yıkılışına şahit oldu. Bir ara Ukrayna'ya birkaç arkadaşla beraber gitti. Tabii Bosna'ya çok daha büyük bir ilgisi vardı. Bilindiği gibi Bosna Dayanışma Vakfı'nın kuruluşunda yer aldı. Bosna için çok uğraşıp durdu, oldukça aktifti. Bosna Dayanışma Vakfı'nın başkanlığını yaptı. Mazlumder başkanlığı da yürüttü bir dönem. Birçok insan onunla beraber çalışmak istiyordu. Çünkü sosyal yönü güçlü bir dostumuzdu, bir kardeşimizdi. Bulunduğu yere büyük bir neşe ve canlılık katan bir dostumuzdu.

Düşünce dünyasına ve şahsiyetine dair bu değindiklerim dışında onun fedakârlığına dikkat çekmek isterim. Örneğin başı belada veya aranan kimi insanlara yardım ettiğini biliyorum. Kendi evinde 2-3 gün misafir etmişliği vardı Müslüman camiadan kimi insanları. İnsanların yardımına koşan bir şahsiyetti. İnsanların dertlerini dinlerdi, iyi bir dert dinleyicisiydi. Derdini telefonda anlatan kimi insanları saatlerce dinlediğini biliyorum. Cevat'ın bu yönü kolay kolay insanlarda bulunacak bir yön değil. Gerçekten kolay yetişmiyor bu tür insanlar. Türkiye'de de sayısı çok az. Düşünen, üreten, Türkiye'yi ve dünyayı tahlil edebilen bir insanın sosyal yönünün ve fedakârlığının olması ender görülen bir husustur.

Cevat'ın eksiklikleri tabii ki olabilir. Benim 55 yıllık dostum, kardeşim, en yakınımdı. Hiçbir zaman kötülüğünü görmedim. Her zaman iyiliğine şahit oldum. Bir sıkıntın olsa koşmaya çalışan biriydi. Açık söyleyeyim, bu tipler kolay kolay bulunmaz. Ben asla Cevat'ın yaptığı fedakârlıkların birçoğunu yapamam. Karşı çıktığım için değil, mizacım buna müsaade etmediği için. Müslüman camia; düşünen, kafa yoran, halkın derdiyle dertlenen insanları yetiştirmeye devam etmeli. Allah yakınlarına sabır, kendisine rahmet eylesin.

Avukat Muharrem Balcı (Hukuk Vakfı Başkanı)

Muharrem Balcı: Cevat Özkaya, bir ve birr ehli bir şahitti

Bazı insanlar vardır, onları anlatmak, hayat hikâyelerini sıralamaktan çok daha fazlasını gerektirir. Onlar yalnızca bir ömür sürmemiş, bir davanın yükünü taşımış, bir kardeşliğin hukukunu gözetmiş ve yaşadıkları çağa şahitlik etmişlerdir. Cevat Özkaya benim için böyle bir kardeşti.

55 yıllık dava arkadaşlığımız, Müslüman kardeşliğimiz, birbirimizi yalnızca fikirlerimizle değil, ahlâkımızla, hassasiyetlerimizle ve hayata bakışımızla da tanımamıza imkân verdi. Kardeşten öte bir yakınlığımız, yalnızca aynı düşünceleri paylaşmaktan değil, aynı sorumluluğu hissetmekten, aynı emanetin ağırlığını taşımaktan ve aynı hakikat arayışında buluşmaktan besleniyordu.

Cevat, düşünce dünyamızın emekçilerindendi. Yayıncılığı, yalnızca kitap ve dergi yayımlamak değil, fikrin insanla buluşmasına, bir neslin yetişmesine ve düşünce geleneğinin sürmesine, entelektüelliği insan ilişkilerinden ayırmamaya vesile kılmasıydı. Özellikle gençlere karşı müşfikti. Onları yargılamak yerine anlamaya, önlerini kesmek yerine yollarını açmaya, kendilerine hazır cevaplar vermek yerine düşünmelerine yardımcı olmaya çalışırdı. Bilginin ve tecrübenin üstünlük kurmak için değil, başkalarının yolunu aydınlatmak için bir emanet olduğunu bilirdi.

Cevat, her bir gence *"bir"* ve *"birr"* diyenlerdendi. Birlikten yana olmakla kalmaz, bu birliğin iyilikte, kardeşlikte, dayanışmada ve sorumlulukta karşılık bulmasını önemserdi. Çünkü bir olmak, yalnızca aynı safta görünmek değildir; birbirinin yükünü taşımak, kardeşinin hukukunu korumak ve iyilikte yarışmaktır. Kur'an'ın birr kavramıyla ifade ettiği iyilik ve

erdem anlayışı da insanı yalnızca kendi iyiliğiyle yetinmemeye, başkalarına karşı sorumluluk üstlenmeye çağırır. Cevat'ın şahsiyetinde bir ve birr kavramlarının birbirini tamamladığını görürdüm. Birlik, kardeşlikte; birr, o kardeşliğin ahlâkında hayat buluyordu.

"Gençlere karşı müşfikti, onları yargılamak yerine anlamaya, yollarını açmaya, hazır cevaplar yerine düşünmelerine yardımcı olurdu"

Bir insanı tanımak, onun hangi fikirleri savunduğunu bilmek kadar kendisine emanet edilenlere nasıl davrandığını da bilmektir. Cevat'ın belirgin vasıflarından biri güçlü emanet bilinciydi. Üstlendiği sorumlulukları geçici görevler olarak değil, hesabı verilecek yükümlülükler olarak görürdü. Bu yönüyle o, çağını yalnızca izleyen değil, çağının meselelerini dert edinen ve sorumluluğunu taşıyan bir şahitti. Bosna Dayanışma, Araştırma ve Kültür Vakfı, Gerçek, Pınar ve Umran dergileri, Pınar Yayınevi ve daha nice kurumsallıklar çağa şahitliğinin meyveleriydi.

Çağa şahitlik bizim nazarımızda hakikati aramak, insan onurunu gözetmek, adaletin yanında durmak ve gelecek nesillere karşı sorumluluk taşımaktır. Cevat, yayıncılığıyla, kardeşliğiyle ve özellikle gençlere uzanan müşfik eliyle bu şahitliğin anlamını hatırlatan insanlardandı. Cevat ile görüşen gençler mutlaka bir hediye kitapla uğurlanırdı.

Cevat Özkaya'yı anmak, benim için yalnızca bir dava arkadaşını yâd etmek değil, bir kardeşliğe, bir ahlâka ve bir şahitliğe vefa göstermektir. Rabbim kendisine rahmetiyle muamele etsin. Ardında bıraktığı emanet bilinci, iyilik anlayışı ve gençlere uzanan müşfik eli, yeni nesiller için yol gösterici olmaya devam etsin.

Birlikte yürüdüğümüz yolların hatırası, kardeşliğimizin hukukunu ve taşıdığımız emanetin sorumluluğunu bana daima hatırlatacak.